

SLOVO, OBRAZ, ŠTÝL

(Diskusia o knihe V. Vinogradova *O jazyku umeleckej literatúry*)

V marci tohto roku v Gorkého inštitúte svetovej literatúry sa konala diskusia o knihe V. Vinogradova *O jazyku umeleckej literatúry*, ktorej sa zúčastnili mnohí významní sovietski literárni vedci a lingvisti.

V. Ščerbina, ktorý otvoril schôdzu vedeckej rady, poznamenal, že o problémoch umeleckej štylistiky sa teraz stále častejšie a častejšie diskutuje na stránkach časopisov a novín, na tvorivých poradách spisovateľov a kritikov. Tieto problémy v poslednej dobe pútajú trvalú pozornosť aj našich vedcov. Kniha V. Vinogradova *O jazyku umeleckej literatúry*, ktorá nadhadzuje mnoho dôležitých otázok štylistiky, bezpochyby dáva základ pre vážnu výmenu názorov o všetkých týchto problémoch.

G. Abramovič, ktorý vystúpil v diskusii prvý, povedal: „Kniha V. Vinogradova je zjavom neobyčajne významným. Predovšetkým by som poukázal na určitý historizmus v prístupe k štúdiu jazyka umeleckého diela, ktorý tvorí jej pátos. Požiadavka, aby sa štúdium jazyka umeleckého diela opieralo o poznanie spoločenského života, kultúry, literatúry a umenia každého obdobia, o jasnú predstavu o stave celonárodného hovorového a spisovného jazyka a jeho štýlov v tom období, táto požiadavka, v značnej miere realizovaná už i v samej knihe, zaručuje správny vedecký prístup k otázke. Tento prístup sa dokonale realizuje v konkrétnych rozboroch, ktoré sú v knihe. Mne napr. sa mimoriadne páči rozbor jazyka Dostojevského *Chudobných ľudí*, a to najmä jazyka Makara Devuškina.

No niečo v knihe vyvoláva námietky.

V. Vinogradov postavil tézu o nevyhnutnosti vytvorenia špeciálnej vedy o jazyku umeleckej literatúry. Túto tézu kritizujú veľmi mnohí literárni vedci a podľa môjho názoru spravodlivo.

Myslím, že nevhodnosť vytvorenia zvláštnej vedy o jazyku umeleckej literatúry najzákladnejšie odhalil L. Timofejev, ktorý vo svojom článku v novinách *Literatúra a život* (16. marca 1960) presvedčivo ukázal, že jazyk diela, ktorý je jedným z prostriedkov umeleckého stvárnenia obsahu, vytvárania obrazov, chápe sa v tejto zvláštnej vede *mimo* tohto cieľa jazyka, *mimo* jeho úlohy pri tvorení umeleckých obrazov. Pri takej vnútornej orientácii táto špeciálna veda nemôže nadobudnúť literárnovedný význam.

To isté sa vzťahuje i na výklad realizmu. Samozrejme, literatúra je slovesné umenie, a preto úloha slova v literárnom diele je veľká a účinná. Ale u V. Vinogradova táto úloha slova vystupuje občas ako rozhodujúca, podmieňujúca tam, kde v skutočnosti je táto úloha druhoradá, podriadená.

V knihe sa tvrdí, že realizmus vzniká na základe určitého stavu rozvoja národného jazyka, dostačujúceho na uskutočnenie takého zobrazenia v literatúre,

ktoré môže byť adekvátne zobrazovanému predmetu, najmä (a obzvlášť) umožňuje psychologické sebaodhalenie postáv.

No v skutočnosti určujúcim faktorom je sociálna skutočnosť. Vezmíme jednu z významných foriem realizmu — kritický realizmus. Rodí sa v určitej epoche. Ako napísal Marx a Engels v *Manifeste komunistickej strany*, v buržoáznej epoche ľudia prichádzajú k „nevyhnutnosti pozrieť sa trizievymi očami na svoje životné postavenie a na svoje vzájomné vzťahy“. Najmä objektívne postavenie, do ktorého sa dostáva ľudstvo v buržoáznej epoche, historická nevyhnutnosť pri odhalení životných protirečení pozrieť sa trizievymi očami na skutočné postavenie vecí, vytvára pôdu pre zrod kritického realizmu.

Samozrejme, v knihe nemôžeme súhlasiť so všetkým tým, čo protirečí cieľom našej literárnej vedy. No treba podľa zásluhy oceniť všetko hodnotné, čo v nej je. Kniha nedokázala právo na existenciu špeciálnej vedy o jazyku, ale presvedčivo ukázala nevyhnutnosť historického prístupu k materiálu, nevyhnutnosť študovať jazyk umeleckej literatúry v jeho špecifite, vo vzájomnom vzťahu so stavom a rozvojom všennárodného jazyka, s jeho rôznymi štýlmi. Myslím, že každý chápe, aký význam to má pre literárnu vedu.“

V. Timofejevová začala svoj diskusný príspevok otázkou o tom, či je možná existencia špeciálnej vedy o jazyku umeleckej literatúry.

Dôkladné štúdium jazyka umeleckej literatúry sa nemôže uskutočniť v rámci jazykovedy — povedala — pretože ďaleko presahuje rámec úloh, ktoré si stavia jazykovedec. Celý rad prác o jazyku spisovateľa, ktoré sa objavili za posledné roky a ktoré napísali zväčša jazykovedci, ukazuje, že tieto práce literárnym vedcom veľa nedajú, pretože ich autori pristupujú k štúdiu spisovateľovho jazyka z lingvistických hľadísk a rozkladajú ho na lingvistické kategórie. Na druhej strane záujem literárnych vedcov o jazyk umeleckej literatúry sa veľmi zriedka opiera o dôkladnú jazykovú prípravu, a preto ani neprekračuje rámec pomerne obmedzených úloh.

Nevyhnutnosť špeciálnej oblasti filológie, ktorá by sa zaoberala štúdiom jazyka umeleckej literatúry, podľa môjho názoru, javí sa dosť jasne na základe nahromadených skúseností z výskumu.

Či to bude oblasť filológie paralelná s literárnou vedou a jazykovedou, alebo to bude samostatná veda, možno teraz ešte ťažko povedať, no bezpochyby je to nový smer, o užitočnosti ktorého dosť jasne hovoria tie zaujímavé momenty a výsledky, ktoré sú v knihe V. Vinogradova.

Nemôžem súhlasiť s L. Timofejevom, ktorý tvrdí, že V. Vinogradov chápe realizmus ako funkciu jazyka. To nie je tak. Ako píše V. Vinogradov, obmedzuje sa len na „úžky cieľ vyjasniť tie jazykové a štylistické podmienky, ktoré vytvárajú najpriaznivejšiu pôdu pre vznik a rozvoj tzv. »realistickej metódy«“. A tie pozorovania, ktoré na základe takéhoto prístupu podáva v tejto kapitole, nútia literárnych vedcov, najmä tých, ktorí sa snažia spojiť vznik novej tvorivej metódy s rozvojom národnej kultúry, národného myslenia, aby sa vážne zamysleli.

Záujem o otázky umeleckosti, formy, štýlu, jazyka, ktorý sa stále zreteľnejšie prejavuje i medzi samými spisovateľmi i medzi nami, literárnymi bádateľmi, je zjavom veľmi vzácnym — povedal na začiatku svojho diskusného príspevku D. Blagoj. V tejto, jednej z najzaujímavejších oblastí filologického skúmania urobil V. Vinogradov veľmi mnoho. Patria mu význačné práce o jazyku a štýle Puškina, Lermontova, Tolstého a mnohých iných.

Veľké prednosti má i nová kniha V. Vinogradova. Svedčí znova o ohromnej erudícii autora, vyznačuje sa veľmi jemnou štylistickou analýzou a jazykovým citom pre umelecké slovo ako také. Mne osobne sa zdá prednosťou knihy i to, že mnohé jej stránky sú napísané bojovým, polemickým tónom.

No vari najzaujímavejšie a najpútavejšie v knihe je to, že kniha je teoretická. Stavia sa v nej celý rad dôležitých otázok spojených s cestami, smerovaním a charakterom ďalšieho rozvoja našej filologickej vedy.

Tu musím priamo povedať, že riešenie základných otázok, ktoré autor v knihe predkladá, má podľa môjho názoru veľmi diskutabilný a často celkom nesprávny charakter.

Predovšetkým nie je mi jasný sám predmet výskumu v knihe, ktorá má názov *O jazyku umeleckej literatúry*. Už v úvode slovo „jazyk“ dáva autor neočakávane do úvodzoviek a hovorí, že predmet výskumu je lepšie nazývať štýlom. To znamená, že základný predmet výskumu sa zrazu stáva neurčitým. A to nie je jednoduchá hra so slovami a s pojmami: jazyk je jedna vec a štýl druhá.

V. Vinogradov vo svojej knihe celkom správne pripomína, že „jazyk a ideológia sú rôzne veci, a tým istým jazykom sa môžu vyjadriť protirečivé názory a svetonáhľadové koncepcie“.

No dá sa však to isté povedať aj o štýle, že je neutrálny a ľahostajný vo vzťahu k svetonázoru a ideológii? Zdá sa mi, že sa to povedať nedá. Štýl, to je zvláštnym spôsobom zorganizovaná jazyková štruktúra; je to, v podstate hovoriac, životný materiál, pretvorený prostriedkami umeleckého slova na umelecké dielo. A ako tu možno nebrať do ohľadu spisovateľov svetonázor, jeho videnie a chápanie sveta, tú metódu, ktorou dosahuje tento obrazný odraz skutočnosti? Ak sa to pri skúmaní jazyka dá robiť, pri skúmaní štýlu sa to, podľa môjho názoru, robiť nedá.

A práve cestou takéhoto oddelovania, ako sa mi zdá, navrhuje ísť a prakticky ide vo svojej knihe V. Vinogradov. Pátosom knihy je vyvedenie výskumu štýlov umeleckej literatúry za hranice samej vedy o umeleckej literatúre. Pripomeniem slová V. Vinogradova: „Podľa môjho pevného presvedčenia skúmanie »jazyka« (alebo lepšie štýlov) umeleckej literatúry musí sa stať predmetom špeciálnej filologickej vedy, blízkej jazykovede a literárnej vede, no súčasne odlišnej od jednej i druhej.“

Vydelenie skúmania štýlov ako osobitnej vedy mimo vedy o literatúre vôbec, je podľa môjho názoru rozštiepením samého jadra literárneho umenia, t. j. v podstate uzakňuje teoreticky tú „autonómiu umeleckoosti od ideovosti“, proti ktorej vystúpil K. Fedin na zakladajúcom sjazde spisovateľov Ruskej federácie. Preto sa mi zdá, že K. Fedin vo svojom článku o knihe V. Vinogradova v Literaturnoj gazete, kde víta vytvorenie takej „špeciálnej vedy“, ukazuje sa trochu nedôsledným.

Metodologická pozícia V. Vinogradova najmarkantnejšie vystupuje v kapitole *Realizmus a rozvoj ruského spisovného jazyka*. V. Vinogradov celkom spravodlivo kritizuje ako slabú stránku sovietskej literárnej vedy nedostatočnú pozornosť, ktorú venuje otázkam špecifity umeleckej literatúry, štúdiu štýlov, no necháva bez povšimnutia jej druhú stránku, silnú: skúmanie vzniku ruského kritického realizmu v tesnom zväzku s rozvojom oslobodzovacieho hnutia a so spoločenskými ideológiami, ktoré vznikajú na tomto základe.

V. Vinogradov predkladá svoju koncepciu historického vzniku a rozvoja realizmu v ruskej literatúre pod zorným uhlom „špeciálnej vedy“, ktorú pro-

paguje. A práve tu sa veľmi názorne ukazuje neodôvodnenosť a neopodstatnenosť takého chápania literárneho procesu, pri ktorom východiskom a základným určujúcim faktorom nie je rozvoj spoločenského života, spoločenského vedomia a jeho rôznych foriem, ale rozvoj samého nástroja a materiálu umeleckej literatúry, t. j. jazyka.

Priznávam správnosť tézy o tom, že hodnotné slovesné realistické umenie môže sa rozvinúť len na báze existujúceho alebo vytvárajúceho sa národného jazyka. V ostatnom s V. Vinogradovom zásadne nesúhlasím.

V. Vinogradov priznáva, že pri upevňovaní a rozvoji tvoriaceho sa nového systému umeleckého zobrazenia, zohrala Puškinova tvorba ohromnú úlohu, že on položil všeobecné základy „realizmu“ a vytvoril také vzory novej metódy ako *Kapitánova dcéra* a *Piková dáma*.

Ako vzory takéhoto realizmu V. Vinogradov uvádza iba dve Puškinove prozaické diela z polovice tridsiatych rokov a obchádza také základné diela ruského realizmu ako *Eugen Onegin* a *Boris Godunov*. Vzápätí za tým bádateľ píše: „Omnoho plnšie a širšie sa realizmus prejavil až v štylistike a poetike tzv. „naturalnej školy“ v štyridsiatych až päťdesiatych rokoch 19. storočia“ (473). Pričom, ako to vysvitá z ďalšieho výkladu materiálu, myslí sa tu predovšetkým mladý Dostojevský.

Svoj názor V. Vinogradov objasňuje tým, že Puškinov štýl pri celej svojej šírke a slobode zobrazenia charakterov neprekračuje hranice ustaľujúcej sa národnej normy spisovného jazykového vyjadrenia. Puškin sa vyhýba exotike ľudových, krajoých výrazov, skoro nepoužíva rozhovorové argotizmy. V Puškinovom štýle sa veľmi zriedka vyskytujú prvky profesionálnych a stavovských mestských dialektov atď.

Teda z hľadiska bádateľa sila a stupeň realizmu závisí od exotiky ľudových krajoých výrazov, od toho, či spisovateľ používa argotizmy, profesionálne a stavovské dialekty. Takéto úzke jazykové chápanie realizmu nás literárnych vedcov nemôže uspokojiť.

Pravdu má V. Vinogradov v tom, že nijako nepostačuje len ideový rozbor umeleckého diela, pri ktorom je naozaj rozštiepené samo jeho jadro: ideovosť sa oddeľuje od umeleckosti. No nie menej, ak nie viac, je nedostatočný aj čisto jazykový, štylistický rozbor, bez ideového rozboru, pretože výsledkom toho je tak isto rozštiepenie jadra, len s tým rozdielom, že tentoraz je umeleckosť oddelená od ideovosti. Lenže pri takomto rozbere sa význam realizmu Dostojevského nepomerne zveličuje na úkor realizmu Puškinovho a realizmus takého jeho základného diela ako *Eugen Onegin* sa anuluje, to znamená, mení sa celá perspektíva skutočného historického rozvoja literatúry.

Nehľadiac na správne prehlásenie V. Vinogradova o tom, že štúdium jazyka nemusí mať imanentný charakter, v skutočnosti skúmateľ pri takomto aspekte rozboru nutne ostáva uzavretý v kruhu iba jazykových, štylistických javov. V. Vinogradov tým, že vyzdvihuje „obraz autora“ na ústredný problém štylistiky, prirovnáva proces vytvárania umeleckého diela k akejsi literárnej „maškaráde“, v ktorej sú rôznymi maskami zahalené rozličné „tváre“ literárneho prevtelenia autora.

Výzvy V. Vinogradova pozornejšie študovať štýly umeleckej reči, opakujem, sú neobyčajne aktuálne a podnetné. Pokiaľ ide o schopnosť analyzovať štýl, robiť svojho druhu „histológiu“ štýlu, môžu sa literárni vedci u V. Vinogradova tiež mnohému poučiť. No autorovo proklamovanie štylistiky umeleckej reči ako

novej „špeciálnej“ vedy, ktorú chce oddeliť od vedy o literatúre, postaviť mimo nej, nevyhnutne odtŕha umeleckosť od ideovosti, štýl od svetonázoru, literatúru od skutočnosti.

A. Jefimov, ktorý potom vystúpil, polemizujúc s D. Blagojom, dokazoval nevyhnutnosť existencie takej špeciálnej vedy.

Ide o to, že už dávno pri styku dvoch vied objavujú sa nové vedy, hovorí A. Jefimov. Objavuje sa biofyzika, biochémia a to všetko je zákonité. Pri styku jazykovedy a literárnej vedy sa tiež objavuje nová veda, ktorá má svoj predmet, metódu a vedeckú problematiku. Predmetom tejto vedy je nielen jazyk umeleckého diela, a teda história jazyka umeleckej literatúry, ale aj jeho súčasný stav.

Samozrejme, že jazykom umeleckej literatúry sa zaoberajú aj literárni vedci. No literárny vedec si všíma jazyk čiastkovo, všíma si charakteristické jazykové prostriedky, ktoré sú nutné pri odhaľovaní postavy, obrazu, charakteru, postupu, situácie. Jazykovedec-štylista si všíma jazyk spisovateľa ako systém. Celý jazyk ako systém je predmetom skúmania. Ak sa na to preorientuje literárny vedec, t. j. ak zanechá všetko ostatné a všíma si jazyka, stáva sa potom skúmateľom-štylistom, nie jazykovedcom v pravom zmysle slova, nie literárnym vedcom, ale štylistom.

Prirodzene, že štylistika umeleckej reči si vypracúva i svoju metódu skúmania. Je to metóda historicko-štylistickej analýzy, metóda, ktorá skúma sústavu prostriedkov reči, význam a zákonitosti ich využívania, použitia v závislosti od toho, čo chcel povedať autor, prečo tak povedal, aký efekt dosahuje atď.

D. Blagoj hovorí, že pritom sa vraj odtŕha umeleckosť od ideológie, zamieta sa ideológia. No ešte pred takými piatimi-siedmimi rokmi V. Vinogradov písal, že štýl je systém prostriedkov reči, ktoré sa využívajú na vyjadrenie určitého svetonázoru. V posudzovanej knihe (na str. 170) píše, že „cieľom a úlohou štúdia jazyka umeleckého diela je ukázať tie jazykové prostriedky, prostredníctvom ktorých sa vyjadruje ideový a s ním spojený emocionálny obsah literárnych diel“. Podľa tohto aspektu sa v knihe i skúmajú rečové prostriedky. Akéže je tu odtrhnutie jazyka, umeleckosti od svetonázoru a od ideológie?

J. Elsberg konštatuje veľký význam knihy V. Vinogradova, ale zároveň i prítomnosť radu sporných tvrdení. Pokladá však za neodôvodnené tie ideologické obvinenia, ktoré pripísal tejto knihe vo svojom vystúpení i vo svojom článku uverejnenom v Izvestijach (18. marca 1960) D. Blagoj.

V tomto článku je chybné najmä to, že autor stavia do protikladu „pravdu života“ a „dušu spisovateľa“, pomocou čoho sa D. Blagoj pokúša dokázať zdanlivú ideovú chybnosť Vinogradovovej orientácie na problém „obrazu autora“.

V skutočnosti v posudzovanej knihe, najmä na príklade *Chudobných ľudí* objektívny odraz skutočnosti a subjektívny svet spisovateľa sa chápu úplne správne v ich jednote.

Jazyk vystupuje v knihe ako objektívny historický jav vo vzťahu k literatúre, ako rečový národný živél, zákonite vplývajúci na literatúru.

Turgenev písal Fetovi, že jazyk je more. „Rozlialo sa vôkol bezbrehými a bezodnými vlnami, na nás spisovateľoch je — usmerniť časť týchto vln do nášho koryta, na náš mlyn“. Keď človek číta prácu V. Vinogradova, vie si predstaviť more jazyka, ktoré vpláva na jazyk literatúry a spisovatelia usmerňujú z neho určitú časť vln na mlyn literatúry.

Zdá sa mi, že práve táto objektívna stránka jazyka sa podáva v knihe tak, ako to ešte vo vedeckej literatúre nebolo. Iné je, že sa tu občas naznačuje príliš priama, príliš bezprostredná, príliš mechanická závislosť literatúry od jazyka. Ale východiskový názor na jazyk ako na objektívny historický jav, ku ktorému sa pripája vedomie spisovateľa, opakujem, je celkom správny.

Práve preto ma rozhorčil článok L. Timofejeva, v ktorom sa jazyk literatúry traktuje ako jav celkom subjektívny. Podľa L. Timofejeva zvláštnosti jazyka literárneho diela sa môžu študovať iba vo svetle štylistického cieľa, ktorému sú podriadené. Áno, samozrejme: no nielen v tomto svetle, ale i v objektívnej závislosti od stavu národného a spisovného jazyka. Zamietanie jazyka ako objektívneho historického javu vedie k tomu, že sa jazyk chápe iba ako prostriedok vyjadrenia myšlienky, obrazu, a nie ako niečo organicky späté so samou skutočnosťou, ako jedna stránka spoločnosti a človeka.

Zdá sa mi, že najsprávnejšie v knihe V. Vinogradova (i ja som o tom písal dosť dávno) je to, že sa slovo, jazyk občas zamieňa za pojem obraz. To môže viesť k predstave, že sa slovo rodí mimo obrazu a to je veľmi vážny nedostatok práce.

Spolupráca jazykovedy a literárnej vedy je nevyhnutná. Zatiaľ jej však niet. A tu práca V. Vinogradova, vďaka osobným prednostiam a vedomostiam vedca, je stelesnením tejto spolupráce (hoci sa pritom literárna veda cíti do istej miery dotknutá, ale ja tu nič zlého nevidím, pretože v tom sa prejavujú individuálne vlastnosti knihy. Je celkom možné, že sa objaví práca, v ktorej budú iné proporcie).

Práca V. Vinogradova je tvorivá, dáva veľké perspektívy vede. S touto knihou sa dá a treba polemizovať (pravdaže súdružsky, prísne objektívne), no napredovať v tejto oblasti vedy je možné, len ak sa budú brať do ohľadu jej výsledky.

Myslím, povedal V. Novikov, že v knihe V. Vinogradova sa stavajú veľmi vážne otázky, o týchto otázkach musí však byť bohatá diskusia, bohatá výmena názorov.

Hlavnou prednosťou knihy je snaha nájsť kľúč k analýze individuálneho štýlu spisovateľa, spojiť rozvoj literárneho procesu s rozvojom spisovného jazyka. Konkrétna analýza zvláštností jazyka a štýlu spisovateľov, obsahuje veľa poučného. Udivuje ohromná historiografia otázky. Ako kladný zjav treba spomenúť i tú skutočnosť, že V. Vinogradov polemizuje s formalistami a robí kritické poznámky na adresu svojich predchádzajúcich prác, ktoré boli pod vplyvom formalistov. Jednako však musím povedať, že niekedy autor predsa neodhaľuje do dôsledkov tie nám cudzie metodologické základy formalizmu, ktoré sa v súčasnej dobe stali súčasťou výzbroje americkej literárnej vedy. Zdá sa mi, že najmä kritika Aerlichovej knihy *Ruský formalizmus*, ktorá vyšla v USA r. 1955, je nedostatočná.

Pre určenie zvláštností spisovateľovho štýlu V. Vinogradov vnáša pojem „obraz autora“, ktorý vytvára aj štylistickú jednotu diela. Zdá sa mi, že tento pojem môže byť užitočný, lebo tu V. Vinogradov nachádza akýsi kľúč k chápaniu štylistických zvláštností toho-ktorého spisovateľa. Predsa, podľa môjho názoru, nedá sa tento pojem absolutizovať. Ale V. Vinogradov ho absolutizuje, pokladá odhalenie tohto obrazu za hlavnú úlohu štylistiky.

Umelec myslí v obrazoch a postavách, jeho chápanie sveta je syntetické, z vlastnej skúsenosti rodiaca sa idea materializuje sa v obrazoch a jazyk je len prostriedok sformovania. Štýl závisí i od zobrazovaného objektu i od subjektív-

nosti tvorcu. Túto dialektiku treba brať do ohľadu pri riešení otázky o zvláštnostiach individuálneho štýlu.

Obraz sa nedá rozštiepiť. Ale v knihe V. Vinogradova sú miestami také formulácie, ktoré dávajú dôvod obviňovať ho z toho, že štiepi umelecký obraz.

Chápanie obrazu autora ako výrazu štylistickej jednoty literárneho diela, nadobúda v knihe subjektívny význam, len ako vyjadrenie vzťahu tvorcu k objektu. Teda je to predsa jednostrannosť. Umenie je formou vyjadrenia nielen subjektívneho vzťahu umelca k zobrazovanému, ale i formou vyjadrenia objektívnej skutočnosti.

Nemožno hovoriť o celom obsahu tejto knihy, neobyčajne bohatej na myšlienky a postrehy, začína svoj diskusný príspevok V. Levin, preto sa zastavím pri tých otázkach, ktoré sú mi ako lingvistovi najbližšie.

Keď V. Vinogradov hovorí, že „štúdium jazyka slovesného umeleckého diela sa musí nevyhnutne opierať o hlboké a široké znalosti nielen všeobecného systému spisovného jazyka príslušnej epochy, ale i o jeho štylistické variácie“ (202), to nie je jednoduchá deklarácia, ale princíp bádateľovej práce. A to je pre nás neobyčajne vzácne. Snaha autora knihy ukázať, že spisovateľ používa slovo nielen ako znak predmetu alebo myšlienky, ale so všetkými tými sfarbeniami sociálneho prostredia, ktoré slovu patria, je jeden z najväčších úspechov V. Vinogradova.

Mimoriadnu pozornosť, zdá sa mi, zasluhuje si to, ako V. Vinogradov skúma obraz autora ako jeden z ústredných problémov štylistiky. Obraz autora je kategória, ktorou literárni vedci operovali už predtým. Nové je v tom, že sa V. Vinogradov snaží zahrnúť do tohto problému jazykový aspekt. Toto zahrnutie má dve stránky, ktoré navzájom súvisia. Po prvé, analýza problému jazykového vyjadrenia obrazu autora obohacuje samo chápanie tohto obrazu. Po druhé, analýza obrazu autora v jeho jazykovom vyjadrení sa vyzdvihuje ako ústredný problém štylistiky, pretože jazyková charakteristika obrazu autora je tým jadrom, okolo ktorého sa zoskupuje celý jazykový systém diela, to znamená, celý jazyk diela ako systém sa premieta na obraz autora. Obraz autora je tou stmelujúcou silou, ktorá spája jazykové prostriedky do uceleného slovesného umeleckého systému. A nechápem, ako je možné analýzu obrazu autora chápať ako pokus o útek do subjektivismu.

Ide o to, že pri analýze prostriedkov jazykového vyjadrenia, obraz autora nadobúda aj literárnohistorický význam, ak sa chápe na pláne rozvoja metód a princípov vytvárania obrazu autora. Tu pristupujeme k problému, o ktorom sa dnes veľa hovorilo: spojenie jazyka a histórie literárnych štýlov, metód a smerov.

Literárni vedci o tom dávno hovorili. V učebnici ruskej literatúry 18. stor. od D. Blagoja sa správne hovorí, že obrazy autorov klasickej ódy, sentimentálnej poviedky, elegického románu sú zásadne odlišné nielen svojím vzťahom ku skutočnosti, ale aj princípmi svojej jazykovej výstavby. Práve tu narážame na problém vzájomného vzťahu metódy a stavu spisovného jazyka.

Keď V. Vinogradov nastoľuje otázku o význame vytvorenia noriem národného spisovného jazyka ako podmienky pre rozvoj realizmu, z toho vôbec nevyplýva, že realizmus je funkciou jazyka (ako pochopil túto tézu L. Timofejev vo svojom článku).

Je to sporný problém a veľmi ťažko sa dá riešiť, no samo nastolenie problému je neobyčajne užitočné, a myslím, že v podstate sa rieši správne, pretože tie príklady zobrazovania skutočnosti, tie umelecké princípy, ktoré sa uskutočnili

v realizme, naozaj nemohli byť vyjadrené jazykovými prostriedkami 18. stor. s jeho rozdelením na štýly atď. Znamená to, že určitý stav jazyka umeleckej literatúry prispel k tomu, že sa realizmus mohol rozvinúť do takej šírky.

A posledná pripomienka. Tu sa veľmi veľa hovorilo o novej špeciálnej „vede o jazyku umeleckej literatúry“. Patrím k tým čitateľom knihy, ktorých V. Vinogradov doteraz nepresvedčil o nevyhnutnosti tejto zvláštnej disciplíny. Nepresvedčil preto, že zatiaľ tu ešte niet syntetickej a novej metodológie, ale využíva sa metodológia literárnej vedy a jazykovedy. No aj tak v osamostatnení sa tejto vedy nenachádzam nijakú hriešnu myšlienku, nevidím v tom odmietnutie analýzy ideovosti.

U. Focht, ktorý potom vystúpil, pripomenul, že najspornejšie je v knihe riešenie niektorých teoretických otázok.

Predovšetkým sa to týka otázky poňatia realizmu a jeho definície. V. Vinogradov v celej knihe operuje termínom „realizmus“, kritizuje existujúce stanoviská, ale nikde neuvádza presne svoju definíciu, a to viedlo k určitému zúženiu toho poňatia realizmu, o ktorom sa v knihe hovorí.

Predchádzajúci rečník V. Levin tvrdil, že vraj podľa zmyslu knihy realizmus vôbec nie je funkciou jazyka, a preto niet prečo hovoriť o tom, čo je dôležitejšie, princípy metódy celkove alebo jazyk.

Nijako nemôžem súhlasiť s náhľadom V. Levina o tom, čo nie je dôležité a čo je prvoradé. Predpokladám, že jazyk umeleckej literatúry predovšetkým závisí od umeleckej a metodologickej orientácie spisovateľa. Racionalistická orientácia klasicizmu nedovoľovala využívať jazyk v tej reálnej podobe, v ktorej existoval. A tu orientácia realistického umelca na zobrazenie objektívnej skutočnosti si prirodzene sama určila nevyhnutnosť presného pomenúvania javov a využívania jazyka v celom historickom, sociálnom a životnom bohatstve.

Jedine táto cesta — od umeleckej gnozeológie predpokladov metódy k jej štruktúrnemu vyjadreniu, je správna. Opačný postup — od stavu spisovného jazyka k realizmu, je nesprávny.

V knihe nachádzame — povedal U. Focht — veľmi zúžené chápanie realizmu v jeho konkrétnom historickom prejave. Ignorujú sa tam tie možnosti rečovej typizácie, v ktorých sa nevyužívajú sociálne, profesionálne žargónové a ľudové krajové prostriedky. Odtiaľ tvrdenie o neplnohodnotnosti Puškinovho realizmu, nedocenenie hĺbky takého diela ako *Eugen Onegin*.

Predsa i pri všetkej spornosti teoretických i literárnohistorických momentov je práca V. Vinogradova zaujímavá, talentovaná a poučná.

Aké hlavné námietky sa objavujú proti knihe V. Vinogradova? — pýta sa M. Chrapčenko. Je to odtrhnutie jazyka umeleckej literatúry od ideového obsahu diela, rozštiepenie umeleckosti a ideovosti.

Myslím, že toto obvinenie nezodpovedá skutočnosti. Vo svojej knihe na strane 170 akademik Vinogradov píše: „Umelecké dielo sa môže a musí študovať na jednej strane ako proces stelesnenia a neustálej konkretizácie autorovho ideovotvorivého zámeru a — na druhej strane — ako konkrétny historický fakt, ako zákonitý ohnivo v celkovom rozvoji slovesného umenia národa. Štúdium umeleckého diela, jeho jazyka, obsahu musí sa opierať o hlboké chápanie spoločenského života zodpovedajúceho obdobia rozvoja národa, o rôznostranné poznanie kultúry, literatúry a umenia tejto epochy...“

Zásadné metodologické hľadiská autora sú určené v knihe veľmi jasne; vôbec nemajú deklaratívny charakter, ale sa realizujú v knihe V. Vinogradova.

Prečože je teda spor? Predovšetkým preto, že V. Vinogradov analyzuje jazyk umeleckého diela inakšie, ako to robíme my, literárni vedci. Pri skúmaní jednotlivých umeleckých diel začíname analýzou ich ideového obsahu, obraznej štruktúry a až potom prechádzame k analýze jazyka. V. Vinogradova však zaujíma predovšetkým jazyk a prirodzene, že svoju pozornosť sústreďuje na problém jazyka diela, jazyka spisovateľa, pričom ho neodtráha od obraznej štruktúry a tvorivej metódy spisovateľa.

Dá sa študovať jazyk umeleckého diela oddelene, špeciálne? Myslím, že nielen dá, ale i musí.

Niektorí súdruhovia sa domnievajú, že študovať jazyk oddelene je formalizmus. Donedávna tak isto sa stavali k štúdiu spisovateľovho majstrovstva, mysleli si, že štúdium majstrovstva je rozštiepením ideového a umeleckého. No od tých čias sa objavil rad kníh o majstrovstve a nikto sa neznepokojuje pre objavenie sa formalizmu. Prečo by špeciálne skúmanie jazyka bolo prehrešením, formalizmom?

Zvlášť hlbšie sa môže študovať aj majstrovstvo kompozície i dejovej výstavby i jazyk umeleckej literatúry, no všetko treba robiť z pozícií marxisticko-leninskej metodológie. Špeciálne štúdium nijako neznamená izolované štúdium; i pri špeciálnom štúdiu treba odhaľovať podstatné súvislosti daného javu s inými javmi. Jazyk umeleckého diela treba usúvzťažniť nielen s jednotlivými obrazmi, ale i s celou štruktúrou diela a jeho celkovou ideovou koncepciou, s tvorivou metódou spisovateľa. V. Vinogradov tak aj postupuje a dosahuje veľké vedecké výsledky.

Podarí sa všetko V. Vinogradovovi? Samozrejme, že nie. No nemožno jednotlivé nedostatky diela vydávať za jeho metodologickú neopodstatnenosť, a tým zahŕňovať ohromný novátorský význam kníh.

Ďalej sa N. Chrapčenko pozastavuje pri kapitole *Realizmus a rozvoj ruského spisovného jazyka* a hovorí o tom, že pokladá kritiku tejto kapitoly za neopodstatnenú.

V. Vinogradov vôbec netvrdí, že realizmus je funkciou jazyka. Píše o rozvoji národného jazyka ako o pôde pre rozvoj realizmu. A to je dôležitá téza, ktorá si zasluhuje podporu. Naše koncepcie realizmu sú často jednostranné a chudobné najmä preto, že neberieme do ohľadu rozvoj jazyka. Som presvedčený, že širokú koncepciu realizmu sa nám podarí vytvoriť len vtedy, ak zjednotíme do organického celku filozofické, ideové predpoklady realizmu, špecifické črty umeleckej metódy a predpoklady rozvoja jazyka. Zjednotenie všetkých týchto prvkov nám umožní vytvoriť pravú koncepciu realizmu.

Vôbec sa mi nezdá opodstatnené ani obvinenie V. Vinogradova z nedocenenia Puškina a jeho úlohy v dejinách ruskej literatúry, ktoré vyslovil D. Blagoj. Čitatelia dobre poznajú vynikajúce monografie V. Vinogradova *Puškinov štýl* a *Puškinov jazyk*, jeho mnohé cenné články venované rôznym stránkam Puškinovej tvorby. Nie som náchylný pripisovať veľký význam sporu o tom, či štúdium jazyka tvorí špeciálnu vedu. Táto otázka sa nevyrieši v priebehu všeobecných diskusií, ale ako výsledok vedeckej praxe. Ak sa nová veda aj utvorí, vyžiada si to hodne času, a môže sa stať, že sa ani nevytvorí a nadhodenú problematiku budú rozpracovávať aj literárni vedci aj lingvisti. Ak dožijeme, uvidíme.

N. Pruckov myslí, že kritické obvinenia D. Blagoja, týkajúce sa metodológie kníh, sú neopodstatnené. D. Blagoj bez vážnych vedeckých dôkazov prišiel k záveru, že akademik V. Vinogradov odtrhol ideovosť od umeleckosti, štýl od

svetonázoru. N. Pruckov sa odvoláva na stránky knihy, kde sa hovorí o spojení štýlu a ideológie, štýlu a života a konštatuje, že podobné myšlienky sa tiahnu celou knihou.

D. Blagoj — pokračuje — neprišiel na to, proti akej metóde sa pri štúdiu štýlu umeleckej literatúry postavil V. Vinogradov. Vinogradov vysmieva nielen formalistov, ale i rôzne recidívy vulgárno-sociologických a mechanických hľadísk na spojenie štýlov umeleckej literatúry so svetonázorom.

A práve tento opodstatnený boj V. Vinogradova s mechanickým zjednodušením spojenia štýlov a svetonázorov D. Blagoj zrejme pokladal za odtrhnutie umeleckosti od ideovosti. Veď nestačí povedať, že umeleckosť je spojená s ideovosťou, že štýly sú spojené so svetonázorom, s estetickým ideálom. Ťažkosti sú v tom, pochopiť zložitý a veľmi jemný mechanizmus tohto zväzku a určiť cesty analýzy tohto zväzku. V. Vinogradov sa tým aj zaoberá.

Samozrejme, z dogmatického hľadiska, z hľadiska skostnatelých noriem je nepredstaviteľné, že V. Vinogradov postupuje od štýlu k obsahu, od umeleckého jazyka k ideovosti. No kniha V. Vinogradova je novátorská, tvorivá, kritizuje a láme obvyklé predstavy a treba povedať, že láme a vyvracia s úžitkom pre literárnu vedu, pretože štýl môže a musí byť kľúčom k ideovému zámeru a ideovému obsahu literárneho umeleckého diela. Táto cesta je jasná, hoci vo vede slabo rozpracovaná.

Ako mnohí moji súdruhovia literárni vedci — začal svoj diskusný príspevok B. Bjalik, — neprijíamam rad teoretických záverov V. Vinogradova a chcem s nimi polemizovať. No predsa si myslím, že hlavným v knihe je jej mimoriadna hodnota, jej ohromný novátorský význam. A o tom chcem povedať predovšetkým, nielen kvôli objektívnosti, ale preto, že ináč sa nedá pochopiť podstata základných téz knihy. Myslím, že tieto tézy vznikli ako výsledok riešenia dôležitých problémov, riešenia veľmi smelého, novátorského. Vznikli v priebehu tvorby, ktorá celkove posúva našu vedu dopredu.

Za prvú, mimoriadne cennú stránku práce V. Vinogradova pokladám jej kritickú, negatívnu časť, obrátenú proti radu literárnovedných prác. Možno že všetko tu nie je správne, niekde sa dá strhnúť polemikou, no mnohé z toho, čo hovorí o približnosti tých skúseností štúdia jazyka umeleckej literatúry, ktoré sú charakteristické pre rad literárnovedných prác, je žiaľ, pravdivé. Pravda, záver o tom, že treba vytvoriť špeciálnu vedu o jazyku umeleckej literatúry, nemôžem prijať. Mohlo by to viesť k likvidácii literárnej vedy.

Niektorí z diskutérov hovorili, že nikde a nikdy V. Vinogradov neodtŕha javy štýlu a metódy od ideovosti. Myslím, že takáto snaha v knihe skutočne nie je a konkrétna analýza, ktorá zaberá hlavné miesto v knihe, takéto delenie nerobí. No nepochybujem o tom, že sú jednotlivé teoretické závery, ktoré z tohto hľadiska vyžadujú kritiku.

Predovšetkým sa to vzťahuje na chápanie realistickej metódy. S tým, čo sa o tom hovorí v knihe, nemožno súhlasiť... Nesprávne sú pokusy vyviesť realizmus za hranice ideologických javov.

Akosi nešťastne to stojí aj s výrokmí o Puškinovi. Prečo, hovoriac o Puškino-
vom realizme tridsiatych rokov, V. Vinogradov prichádza dokonca k výhradám, ktoré uvádzajú do pochybnosti plnohodnotnosť tohto realizmu tridsiatych rokov. Výhrady majú približne takéto poradie: Puškin predsa v podstate zostával v medziach národnej normy spisovného jazyka. „Žiaľ“, „predsa“ zostával: v tomto, ako by bolo čosi, čo obmedzuje jeho realizmus. Ukazuje sa, že nie je

taký široký ako realizmus zrelého Gogoľa a Dostojevského. Puškin pohrdal kancelárskym štýlom, profesionalizmami atď. — to je tiež, ako sa javí, pre Puškina zle, to robí jeho realizmus zastaralým. Myslím, že taký systém výhrad zo strany V. Vinogradova je neopodstatnený. Každému je jasné, že Gogoľ a Dostojevský vniesli mnoho nového do jazyka umeleckej literatúry, no nemyslím, že by v niečom Puškin zastaral, že by prestal byť normou a vzorom.

Dúfam, že V. Vinogradov tieto aj niektoré iné teoretické závery svojej knihy, ktoré sa kritizujú, stiahne, alebo spresní v priebehu ďalšej práce.

D. Lichačev vo svojom vystúpení kritizoval články L. Timofejeva a D. Blagoja o knihe V. Vinogradova. Rečník pokladá tieto články za neobjektívne.

Vôbec nemyslím, že v knihe V. Vinogradova niet dosť sporného materiálu — hovorí D. Lichačev. Podľa mňa, práve to by bol nedostatok knihy. Ja sám som v tlači nesúhlasil s V. Vinogradovom, pokiaľ ide o niektoré z jeho záverov. No kritika musí brať do ohľadu presný zmysel toho, čo píše autor, a nepripisovať mu to, čo nehovorí. Zatiaľ v uvedených článkoch sa vytvára nepravdivý terč, falšuje sa obraz autora posudzovanej knihy. Z týchto článkov vyplýva, akoby V. Vinogradov odtŕhal ideovosť od umeleckosti, akoby sa snažil študovať jazyk sám osebe, akoby pokladal realizmus za funkciu jazyka, nedoceňoval realizmus Puškina atď.

Na celom rade príkladov D. Lichačev ukazuje, že tieto výčitky na adresu knihy sú výmyslom recenzentov. V knihe sa všade zdôrazňuje jednota ideovosti a umeleckosti. Nie je tu nijaké úzko jazykové chápanie realizmu.

D. Lichačev sa zastavuje pri otázke nevyhnutnosti vytvorenia novej vedy o štýle. Vytvorenie disciplín pri styku dvoch vied — hovorí — je hlavná cesta súčasných vied exaktných i humanitných. Nová veda zjednocuje jazykovedu a literárnu vedu, ale neodlučuje štúdium jazyka ani od jednej z nich. Lingvisti zostanú pri svojom štúdiu jazyka, literárni vedci tiež. No treba aj iné. Treba most medzi jazykovedou a literárnou vedou. Budovanie mosta neznamená presídlenie obyvateľov obidvoch brehov na tento most, neznamená zničenie brehov. Aj brehy zostanú, i most sa vybuduje. V podstate je už aj vybudovaný. Práce V. Vinogradova a jeho žiakov tento most vystavili a je trochu neskoro protestovať proti jeho otvoreniu.

Podľa mienky A. Stepanova, ktorý potom vystúpil, je kniha V. Vinogradova kvalitatívne novou etapou v oblasti štylistickej analýzy umeleckého textu. A. Stepanov vyjadruje nesúhlas s výkladom majstrovstva v niektorých prácach literárnych vedcov a kritikov. Myslí, že majstrovstvo spisovateľa je predovšetkým v jeho jazyku.

V tejto knihe sú miesta, s ktorými plne nesúhlasím alebo ktoré sú mi nie celkom vhod — poznamenáva B. Bursov. No chcel by som hovoriť o hlavnom v tejto knihe. Nesúhlasím s tým, že kniha predstavuje, ako hovorí V. Percov, hromadu faktov, že v nej nie je jednotné metodologické hľadisko. Všetko závisí od toho, ako sa metodológia chápe.

Kniha V. Vinogradova sa vyznačuje tým, že v nej nie je snaha nájsť nejaké konečné riešenia, dať nejaké recepty na všetky životné situácie. Je to kniha preniknutá bádateľským duchom a myslím, že jej autor sa zámerne vyhýba konečným formuláciám. Preto sa mi zdá úplne nesprávne kritizovať túto knihu tak, že sa v nej vyhľadávajú jednotlivé nepresné formulácie. Táto kniha nie je „formulujúca“, je to kniha tvorivá a v tom je jej najväčší pátos.

Často hovoríme, že jedným z predpokladov vzniku realizmu bol historizmus

myslenia, a to je správne a nesporné. No doteraz sme skúmali túto otázku trochu všeobecne. V. Vinogradov ju prenáša do konkrétnej oblasti, analyzujúc nielen zrelosť myšlienky, ale aj zrelosť jazyka ako predpoklad realistického umenia. My sme realizmus skúmali najmä ako metódu. V. Vinogradov vo svojej knižke zdôvodňuje realizmus ako štýl. To je dôležitý výdobytok našej vedy.

B. Bursov vyjadruje nesúhlas s kritikou metodológie knihy V. Vinogradova v článkoch D. Blagoja a L. Timofejeva. Ďalej polemizuje s U. Fochtom, ktorý povedal, že V. Vinogradov „pristupuje k metóde cez jazyk“.

To znamená, — hovorí B. Bursov — že V. Vinogradov chce pochopiť metódu autora cez jeho jazyk. No a prečo nepoužívať takýto spôsob, prečo ním opovrhovať, ak chceme hlbšie preniknúť do podstaty spisovateľovej metódy. Ak by V. Vinogradov úlohu týmto obmedzil, keby povedal „len cez jazyk“, vtedy by to bolo nesprávne. Ale ak sa tento aspekt uvádza preto, aby sa mohlo ešte hlbšie preniknúť do spisovateľovej metódy, myslím, že máme byť V. Vinogradovi iba vďační, že ukazuje i takú cestu analýzy umeleckého diela.

A nakoniec: je štúdium jazyka umeleckej literatúry špeciálnou vedou, osobitnou disciplínou atď.? Možno, že v knihe V. Vinogradova sú v tomto niektoré nepresné formulácie. No musíme vytvárať práce nového typu a kniha V. Vinogradova je práve prácou nového typu, ukazuje nový chodník — a to treba vítať.

Na konci diskusie vystúpil akademik V. Vinogradov, ktorý sa zastavil pri otázke o tom, či má veda o jazyku umeleckej literatúry právo na existenciu.

Ide o to — povedal — že v oblasti jazykovedy ako i v oblasti iných vied prebieha proces diferenciacie. Prebieha prenikanie matematickej metódy do jazykovedy, jazykoveda sa zblíži s exaktnými vedami tak, ako vzniká problém strojového prekladu. Súčasne v literárnej vede nebaď hlboké — ani filozofické, ani estetické — štúdium slova. Literárni vedci pristupujú k slovu naivne empiricky alebo ilustratívne.

Preto teda, ako sa mi zdá, pokusné oddelenie špeciálnej vedy o umeleckom slove alebo o slove v systéme umeleckej literatúry, umožní zjednotiť problém funkcie umeleckej literatúry v rozvoji národného spisovného jazyka spolu so štúdiom špecifiky samého umeleckého vyjadrenia ideí. To by pripútalo pozornosť k samej vede a umožnilo by v procese prípravy zodpovedajúcich špecialistov prehliť tie oblasti, ktoré patria doteraz do systému jazykovedy a ktoré sú málo rozpracované, ako napr. štúdium teórie obraznosti, špecifičnosť básnického jazyka atď.

Mojím cieľom vôbec nebolo niekomu niečo odobrať. Z literárnej histórie sa nič nevydeľuje. To sú cesty, ktoré môžu ísť paralelne a v budúcnosti môžu i splynúť, ak budú literárni vedci analyzovať štýl rôznych literárnych smerov, individuálne štýly s väčším chápaním samej jazykovej štruktúry a jej prvkov.

Tu sa prirodzene vynoruje otázka vyjasnenia samého pojmu „štýl“. V tejto knihe nestaviam otázku štýlu ako historickej kategórie. Zatiaľ však štýl je historická kategória. Vnútorne znaky štýlu, systém podstatných vlastností štýlu sa historicky menia.

Štýl sa nemôže odtrhnúť od ideológie, no k tomu, aby sa ideológia chápala zo štylistického hľadiska, treba hlboko preniknúť do samých štylistických systémov ako vyjadrenia triednej ideológie, sociálnej skupiny, osobnosti. K takému štúdiu štýlov treba poznať dejiny spisovného jazyka, dejiny literatúry, treba poznať pohyb štýlov v rámci spisovného jazyka a slovesnej umeleckej tvorby národa, niekedy treba poznať súvislosť rozvoja literatúry s inými umeniami, predo-

všetkým s výtvarným umením. Treba, pravdaže, dokonale poznať dejiny kultúry, ktorá sa tak alebo onak odráža v diele. Preto v mojej knihe nie je nijaká narážka na možnosť odlúčenia štýlov od ideológie. Samo sebou sa rozumie, že z tohto hľadiska i sám problém umeleckej metódy literárnej tvorby v jeho rozvoji neodmietam.

A vôbec nepopieram v realizme jeho ideovú podstatu. No skúmať realizmus iba ako ideologický smer sa nedá. Pochopenie národných charakterov, celej mnohotvárnosti sociálnych typov v literatúre sa začína vyjadrovať predovšetkým formou ich jazykového sebaodhalenia.

Ešte otázka všeobecného charakteru, to je problém obrazu. Poukazujem na dôležitosť stylistického štúdia obrazu a čiastočne to ukazujem na analýze niektorých diel. No v skutočnosti som v tejto svojej práci nezahrnul do teoretického plánu otázku slovesných obrazov, ich typov a ich historického rozvoja, čo aj len v rámci ruskej umeleckej literatúry 19. stor. To je veľmi dôležitá otázka a jej vynechanie považujem za veľký nedostatok práce, ktorý v každom prípade prekáža pochopiť vzájomné vzťahy iných prvkov umeleckého diela s takým dôležitým ohniskom, ako je obraz.

Touto otázkou sa skutočne teraz širšie zaoberám a len v poslednej dobe som pochopil, aká je dôležitá najmä pre tú koncepciu historického rozvoja jazyka umeleckej literatúry, ktorú teraz začínam spracúvať, pretože ďalšia moja kniha sa bude volať *Cesty rozvoja literárnych štýlov*.

V priebehu diskusie sa nadhadzovali i mnohé iné otázky, no nemôžem sa teraz dotknúť všetkých. Chcel by som sa poďakovať všetkým, čo proti mojim názorom stavajú svoje vlastné názory, pretože len zo spojenia, zo stretnutia sa rôznych názorov môže vzísť pravdivé pochopenie vecí. No nijako nemôžem byť vďačný D. Blagojovi za jeho článok, pretože prekrucuje charakter mojej knihy, čo vyplýva z toho, že ju nedostatočne pozná.

V. Ščerbina zakončil schôdzu vedeckej rady inštitútu. Pripomenul, že diskusia, ktorá sa uskutočnila, bola hlboká, živá a ostrá a prebiehala v duchu zásadnej a skutočne vedeckej diskusie.

Zdá sa mi, — zdôraznil V. Ščerbina, — že význam tejto diskusie nie je len v tom, že umožnila všestranne a detailne oceniť knihu V. Vinogradova, ale i v tom, že naznačila cesty ďalšieho plodného riešenia zásadných otázok jazyka umeleckej literatúry, ktoré sú veľmi aktuálne.

Voprosy literatury 1960, č. 8.

Prel. E. Nogeová